

Folkomröstning och politisk mognad

Av fil. lic. ERIK HÖÖK

Det är säkerligen med en ganska stor olust, som många väljare går att i morgon lägga sin röstsedel. På många håll syns denna olust vara blandad med bitterhet och indignation. Inför denna inställning hos valmanskåren kan man, som även skett i flera tidningar, fråga om folkomröstningsinstitutet över huvud taget är ett användbart politiskt instrument.

Men då anmäler sig omedelbart en motfråga: Är det verkligen riktigt att utifrån denna kampanj söka dra några slutsatser om folkomröstningens möjligheter? Är inte de omständigheter, under vilka denna omröstning sker, så speciella och egenartade, att de inte kan läggas till grund för någon klar bedömning av folkomröstningsinstitutets värde? Några skäl som talar för en sådan tolkning av läget skall här anföras.

Partiernas fiasko

Denna folkomröstning kan inte ge någon anvisning om, huruvida svenska folket har det intresse och den politiska mognad som behövs för att folkomröstningsinstitutet skall vara användbart. Väljarna har inte fått en fair chans att ge prov på sin politiska insikt och omdömesförmåga. Uppläggnings- och genomförandet av denna kampanj har däremot tydligt visat, att våra politiska partier inte är mogna och vuxna att handha folkomröstningens politiska instrument.

För alla de väljare, som tagit sin rösträtt på allvar — och i denna fråga gäller detta säkerligen en betydande del av valmanskåren — har det känts förnedrande att i stället för saklig upplysning bjudas på skrämselfpropaganda, beskyllningar om ovederhäftighet och lögn hos motparten etc. Och då väljaren nödgats erfara att han ombetts välja mellan olika förslag, som inte ens de främsta företrädarna för de olika alternativen kan säga vad de innebär och vad de får för konsekvenser, är det förstående om han uppfattar folkomröstningen som något av en förolämpning.

Redan vad allmänheten i dagspress och offentligt tryck kunnat inhämta om förspelen till folkomröstningen och om pensionsfrågans behandling i beredning, riksdag och regering visar åtskilliga prov på bristande ärlighet och konsekvens, på fallenhet för taktiska finter och på lättfärdighet i behandlingen av stora och kostsamma reformförslag hos de politiska partierna.

Nog är det ett underligt utslag av politisk ärlighet att man visserligen gjort allt för att informera väljarna om planerna på en höjning av grundpensionen, men samtidigt enständigt vägrat att tala om hur man tänkt finansiera de mycket stora nya statsutgifter, som denna reform medför.

Tre ofullgångna förslag

Är det inte en lättfärdighet av groande mått att som i linje två be valmanskåren uttala sin åsikt om ett hugskott, slarvigt presenterat på 35 rader i ett betänkande, eller att fråga om väljarnas inställning till ett system av linje tres karaktär, som till stor del bygger på moment — överränta, värdefasta placeringar, automatisk återbeläning till företagen — som än så länge enbart är lösa teoretiska spekulationer? Och är det förenligt med en juste behandling av väljarkåren att låta linje ett gå till folkomröstning, när man samtidigt officiellt erkänner att förslaget innehåller så många outredda och oklara punkter, att det behövs en ytterligare stor statlig utredning?

Nu invänds kanske att vad som här nämnts rör detaljer inom förslagen och att dessa kan man bortse ifrån, eftersom vi är ombedda att rösta om de stora principerna. Men i så fall är det angeläget att man verkligen talar om vilka principer det rör sig om. Att man i dunkla ordalag talar om att den stora skilljelinjen går mellan frivillighet och obligatorium, måste ändå sägas vara något av demagogi. Akessonska förslagen var ju obligatorier, och i debatten kring dessa hörde man inte talas om "frihet contra tvång".

En vanskött fråga

Då det visat sig ogörligt att genomföra folkomröstningen som en omröstning i en sakfråga —

Fil. lic. Erik Höök, verksam inom Industriens utredningsinstitut, flitigt anlitad utredare i ekonomiska frågor och bl. a. ledamot av den Åsbrinkska fondutredningskommittén, framlägger här inför morgondagens avgörande några starkt kritiska synpunkter mot de politiska partiernas sätt att handlägga hela pensionsfrågan. Väljarna har inte fått en fair chans att ge prov på sin politiska mognad, fastslår författaren. Morgondagens folkomröstning kan därför inte tas till utgångspunkt för en allvarlig bedömning av folkomröstningsinstitutets värde och möjligheter.

där till är alternativen behäftade med alltför stora brister och oklara detaljer — har man sökt göra den till en förtroende fråga för de olika politiska partier som står bakom förslagen. Men har man inte då nått till en sublim urartning i det politiska livet? Den fråga som man vanskött kanske mer än någon annan, den gör man till en förtroende fråga för partiernas allmänna politik. Försätter man inte därmed väljaren i en situation, där blankröstningen är det enda rimliga? För mig personligen åtminstone ter det sig så.

Det är de politiska partierna som djupt misskrediterat folkomröstningsinstitutet. En självrannsakan och en ordentlig begrundan över sin ställning och sitt ansvar synes inte vara ur vägen för något parti. Skulle partierna vara oförmögna till en allvarlig självprövning, måste dock väljarna kunna kräva att få en klar och ingående redovisning för pensionsfrågans behandling under de senaste två å tre åren. Det är ett politiskt renlighetskrav att få denna folkomröstnings förhistoria klarlagd i en framställning, som inte väjer för att gå in på skeenden som ur partiernas, organisationernas och de enskilda medverkande personernas synpunkt kan te sig mindre angenäma. Möjligen kan vi lära något av en sådan framställning, men i varje fall kan vi därigenom få en något klarare uppfattning om hur pass stort förtroende man kan våga hysa till våra politiska partier.

Med eller utan en sådan redovisning torde det dock stå fast, att partierna så förfuskat denna folkomröstning, att den inte får eller kan tas till utgångspunkt för en allvarlig bedömning av folkomröstningsinstitutets värde och möjligheter.